

Шифр «Карі очі»

НАУКОВА РОБОТА НА ТЕМУ:
«РОЗВИТОК КАРШЕРИНГУ В УКРАЇНІ»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи шерингової економіки.....	5
РОЗДІЛ 2. Аналіз каршерингу закордоном та в Україні.....	14
РОЗДІЛ 3. Рекомендації щодо розвитку каршерингу в містах України.....	23
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлено розвитком транспортного шерингу у контексті глобалізації, поступового стирання кордонів у розвинених країнах та розвитком інтернету. За останніх п'ять років масштаби «економіки спільного споживання» збільшилися до такої міри, що зачіпають майже всі аспекти нашого життя. У сучасному світі люди прагнуть бути мобільнішими, в містах ефективніше використовувати простір, змінюються патерни поведінки. Маркетологи при створенні продукту почали враховувати, що сучасний споживач не хоче володіти, а мати доступ до необхідного ресурсу на той час, поки він необхідний.

Економіка спільного споживання є однією з найбільш швидкозростаючих сегментів світової економіки, темпи зростання якої мало сповільнилися у 2020 році. Передумовами для зростання споживчого попиту в даній сфері є не тільки економія і зручність, але й доступність онлайн-технологій в будь-яких умовах.

Метою дослідження є вивчення особливостей розвитку каршерингу у світі та в Україні. А також визначення перспектив та застосування наявних шеринг-моделей для вітчизняного ринку.

Поставлена мета обумовлює необхідність вирішення ряду таких завдань:

- розкрити поняття і сутність шерингової економіки;
- встановити передумови та особливості розвитку каршерингу;
- проаналізувати зарубіжний досвід використання каршерингу;
- дослідити впровадження каршерингу та перспективи його розвитку на вітчизняному ринку;
- сформулювати рекомендації щодо розвитку каршерингу в містах України.

Об'єктом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку шерингової економіки.

Предметом дослідження є розвиток каршерингу в сучасних економічних умовах.

Методи дослідження включають загальнонаукові та емпіричні прийоми економічної науки. Використані методи системного аналізу і синтезу, порівняння, зведення та групування. При дослідженні конкретних напрямків використано методи абстрагування і конкретизації, що дозволили отримати теоретичні узагальнення щодо особливостей каршерингу.

Інформаційною базою слугували: наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема, Р. Ботсмана, Р. Роджерса, Б. Волша, Ф. Маззелла, М. Спенса, Д. Прабху, Г. Левіса та дослідження компаній транспортного шерингу розміщені в мережі Internet.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ШЕРИНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Основним трендом, який задає сьогодні ритм усім галузям, є зростання «sharing economy». Особлива роль у розвитку шеринг економіки належить інноваційним технологіям та цифровізації суспільства. Саме поява смартфонів, мобільних додатків і технологій реального часу змінила споживчу поведінку людей та маркетингову діяльність компаній. Також глобальна урбанізація привела до перегляду умов життя у місті на засадах збереження довкілля. Разом з тим, економічно активне та платоспроможне покоління міленіалів неготове витратити більше грошей за зручність та свій час за можливість купити багато різних товарів хорошої якості. Більше того, наступне молодше покоління Z байдужі до реклами типу «ти цього достойний», оскільки, вони не поклоняються брендам. І покоління міленіалів, і покоління Z роблять ставку не на володіння, а на користування матеріальними благами. Зокрема, покоління Z живе у колівінгах, працює у коворкінгах, для пересування використовує каршеринг, кікшеринг, карпулінг тощо.

Шерингова економіка (з англ. to share – ділитися) – це нове економічне явище і являє собою соціоекономічну систему, засновану на шерингу або спільному користуванні людськими та фізичними ресурсами. Термін «шеринг-економіка» увійшов у широкий вжиток приблизно 12 років тому. Одним з перших його почав використовувати гарвардський професор Лоуренс Лессиг, автор книги *Remix*, що була опублікована в 2008 році [1]. У праці вченого стверджується, що з поширенням інтернету економіка стала «гібридною» і шеринг є новим напрямком, який отримує активний розвиток у багатьох сферах діяльності людини.

Отож, перед маркетологами стоїть новий виклик щодо розуміння та прогнозування поведінки споживачів, адже, економіка спільного споживання зачіпає більшість сфер повсякденного життя, змінюючи методи транспортування (Uber, BlaBlaCar), умови життя в подорожах (Airbnb), способи розваги та навчання (Netflix, Youtube), виконання завдань (TaskRabbit), пошук

фінансування (Kickstarter). При тому спостерігаємо в українській мові появу нових слів іншомовного походження (Табл.1.1).

Таблиця 1.1

Визначення понять шерингової економіки

Поняття	Визначення	Приклади компаній
Колівінг (англ. coliving - спільне проживання)	Це тип спільноти, що надає формат спільного проживання для людей зі спільними намірами. Відмітна риса такого типу житла - це спільні заходи, як прийом їжі або комунікація в загальних житлових зонах.	WeLive, Common (США), The Collective Old Oak (Великобританія), Colivium (Росія), Domivka Coliving (Україна).
Каршеринг (англ. carsharing — спільне використання автомобіля)	В класичному варіанті каршеринг представляє володіння автомобілем разом з іншою людиною або людьми, тобто володіння часткою авто з правом користуватися.	Car2Go (Німеччина), Modo (Канада), Share Now, Zipcar (США), BelkaCar (Росія), Getmancar (Україна), Eldan (Ізраїль), Greenwheels (Нідерланди).
Кікшеринг (англ. kick scooter - самокат)	Це система короткострокової оренди самокатів і електросамокатів за аналогією з каршерингом.	Bird, Spin (США), Lime (Франція), Grow Mobility (Мексика), Eleven (Білорусь), Youdrive Lite (Росія), Getmancar (Україна), Felyx (Нідерланди).
Коворкінг (англ. co-working — спільно працювати)	У широкому сенсі — це модель організації роботи людей, найчастіше фрилансерів, з різним типом зайнятості у єдиному робочому просторі; у вузькому — колективний офіс.	NeueHouse (США), Crew Collective (Канада), The Work Project Midtown (Китай), The Great Room, Centennial Tower (Сінгапур), Ministry of New (Індія), Creative States (Україна).
Краудфандинг (англ. crowdfunding, crowd — громада, гурт, юрба, funding — фінансування)	Фінансування громадою, співпраця людей, які добровільно об'єднують свої гроші чи інші ресурси разом, як правило через інтернет, аби підтримати зусилля інших людей або організацій.	Kickstarter (США), Ulule (Франція), Crowdculture (Швеція), Goteo (Іспанія), Derev (Італія), Wemakeit (Швейцарія).
Карпулінг (англ. car — автомобіль, pool — об'єднання)	Спільне використання приватного автомобіля за допомогою сервісів з пошуку попутників.	BlaBlaCar.

Джерело: систематизовано автором [2, 3, 4, 5, 6, 7].

Концепція спільного використання не нова, так жили ще в первісному суспільстві. До шеринг економіки відносяться давно відомі всім готелі, банки, таксі, прокати, колгоспи. Бібліотеки, кінотеатри і секонд-хенди – це теж приклад спільного споживання. Але, з розвитком цифрових технологій секонд-хенд набрав іншого формату, він не просто продається в магазинах та на базарах, а й з'явилися онлайн-платформи з продажу вживаних речей. Крім того, сучасні технології зумовили розвиток транспортного шерингу. Є очевидним, що всі форми шерингу об'єднані спільною ідеєю і за допомогою Інтернет-платформ здійснюється обмін споживчими цінностями.

Такі автори, як Р. Ботсмен, К. Ріхтер, А. Сандарарян і ряд інших виокремлюють основні передумови, які сприяють розвитку сучасної моделі економіки спільного споживання (Рис.1.1).

Рис.1.1. Передумови розвитку шерингової економіки.

Джерело: узагальнено автором [8, 9, 10, 11].

1. Одна з основних передумов – це зміна у способі мислення, а саме переорієнтація у сторону більш відкритого мислення і стилю життя. Науковці прийшли до висновку, що відкрите мислення необхідно з обох сторін: споживача і підприємця, а виражається воно у відкритості до обміну і довірі [8].

2. Змінюються умови життя, відбувається трансформація суспільства, особливо це стосується покоління міленіалів та зетів. Адже вони в більшості мобільні і не прив'язані ні до місця проживання, ні до місця роботи. Люди хочуть

бути більш вільними і не залежати від турбот, пов'язаних з утриманням власності [9].

3. Спостерігається зміна «середовища проживання», як чинник цьому є зростання урбанізації. Більшість існуючих в сфері економіки спільного споживання і шеринга компаній діють у великих містах. Тут зосереджені всі умови, що стимулюють економіку спільного споживання до розвитку [10].

4. Зростає стурбованість екологічними проблемами, а економіка спільного споживання здатна вирішити частину з них. Виснаження невідновлюваних природних ресурсів стимулює більш ефективне використання власності, або хоча б усвідомлення необхідності цього більш ефективного використання [11].

Зауважимо, що економіка спільного використання розвивається не лише під впливом соціальних, економічних, екологічних, демографічних, інноваційних й інших факторів, але й сама впливає на різні сторони економічного зростання. Під її впливом створюються нові ринки товарів та послуг, а також збільшується ефективність економіки в цілому. Розширення сфер спільного споживання стимулює до якісних змін і розвитку традиційних напрямків. Зокрема, транспортний шеринг включає прокат електровелосипедів, електросамокатів, електроскутерів, електромобілів.

Один з найбільш швидкозростаючих сегментів економіки спільного споживання є каршеринг, який поєднав розробників програмного забезпечення, маркетологів, працівників техсервісів та клієнтської підтримки з метою набуття нового досвіду, покращення екології, розвитку інновацій, зменшення заторів на автошляхах, надання свободи при пересуванні міським простором. Для покращення транспортної ситуації на автошляхах у містах-мільйонниках жителям пропонують відмовитися від власного автомобіля і пересісти на каршеринг,

Каршеринг (англ. Carsharing від car «легковий автомобіль» і sharing «спільне використання») – це автомобільний сервіс, який дає можливість

орендувати автомобіль на короткий час з похвилинною або погодинною оплатою. Виділяють три основні типи каршерингу (Рис.1.2).

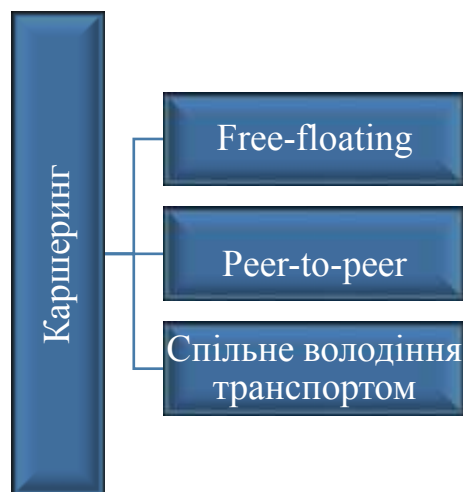

Рис.1.2. Типи каршерингу.

Джерело: систематизовано автором [12].

Free-floating – це короткострокова оренда, що передбачає поїздки в межах одного населеного пункту. При цьому можливо забрати авто на одній парковці, і залишити на іншій, що дуже зручно. Бронювання машини виконується через мобільні додатки або в компаніях, що займаються каршерингом [13].

Peer-to-peer – це коли транспорт орендується у власників або компаній, що спеціалізуються на прокаті, через сайти-агрегатори. Основна перевага такої послуги низька вартість [14].

Спільне володіння транспортом – це кооперація групою мешканців або колег з метою придбати автомобіль в спільне користування. Найчастіше так чинять великі організації, кооперативи домовласників [12].

Необхідно зазначити, що поширення «громадських» автомобілів позбавляє водіїв від багатьох проблем, а саме, не потрібно думати про гаражі, техогляди і дорогу парковку. Крім того, споживач може вибирати машину кожного разу виходячи зі своєї миттєвої потреби. Каршеринг може стати одним з головних елементів транспортної системи майбутнього, оскільки, служби таксі часто відчують нестачу сумлінних водіїв. Тому ймовірно, що частину автотранспорту переобладнають під каршеринг.

Як відомо, економічна нестабільність стимулює пошук альтернативи, оскільки епоха сім'ї з двома автомобілями, на думку експертів, добігає кінця [12]. Споживачі шукають особисті мобільні пристрої, підписку на автомобілі на вимогу або часткове володіння автомобілями.

Каршеринг полягає в поліпшенні якості життя населення світу шляхом створення майбутньої глобальної транспортної платформи, яка допоможе будувати міста, в яких ми живемо. Більше того, каршеринг має на меті підвищити доступність і особистий вибір для людей, що живуть в цих містах, в той же час скорочення часу в дорозі, заторів на дорогах, забруднення навколишнього середовища і втрат місцевого ВВП.

Маємо підкреслити, що є проблема, яка полягає в тому, що нинішній транспортний ландшафт нестійкий, адже, світ не повернеться до способу життя, що існував до Covid-19. Автомобіль має найсильніший вплив як на міське середовище, так і на затори, збільшення часу в дорозі і забруднення навколишнього середовища. Це питання стане ще більш актуальним в умовах пост-Covid, оскільки, споживачі транспортних послуг бояться користуватися громадським транспортом через побоювання можливого зараження.

До пандемії Covid-19 послуги каршерингу зростали й аналітики прогнозували, що до 2025 збільшиться відсоток користувачів, запуск нових автомобілів в автопарках та розповсюдження каршерингу в світі [15]. Однак, на деякий період, карантин змусив поставити на паузу каршеринговий бізнес. Внаслідок цього, в деяких країнах щоб залишитися на плаву, компанії змушені були співпрацювати з продуктовими ритейлерами та здійснювати кур'єрські доставки, але це не компенсувало витрати від простою. В інших країнах у період пандемії каршеринг став гібридом каршерингу і стандартної оренди автомобіля. Наприклад, виріс попит на довгострокові тарифи, так як дуже багато людей виїхали жити за межі міста і перейшли на віддалену роботу. У даному випадку попит на каршеринг навіть збільшився. Причина цього явища пояснюється тим, що люди намагаються всіма шляхами уникнути користування громадським транспортом. Загалом пандемія спровокувала, як зростання цифрових і

мобільних рішень, так і попит на їх застосування. А це має позитивний вплив на розвиток послуг каршерингу. Представники каршерингових компаній визнають, що пандемія пригальмувала процес їх розвитку, однак відродження попиту дозволяє їм говорити про нові плани [16]. Зокрема, перед маркетологами постали наступні завдання: підняти рівень обізнаності щодо транспортного шерингу, проінформувати населення про каршеринг та його переваги, збільшити мотивацію відповідального ставлення до орендованого автомобіля.

Фактично пандемія показала сильні та слабкі сторони і стимулює вдосконалювати сервіс каршерингу.

Основними перевагами користування даним сервісом варто відзначити наступні [17]:

- Ефективне та економне використання транспортного засобу. Можливість орендувати транспорт на короткий час, адже, оплата здійснюється за фактичне використання.
- Зменшує навантаження на навколишнє середовище. На дорогах постійно стає менше машин, що полегшує життя в містах і знижує викиди CO₂.
- Цілодобовий доступ до автомобілів. Це означає, що можна вільно вибирати час і забронювати автомобіль будь-коли.
- Комплексний сервіс, а саме, у вартість послуги включено пальне, мийка та амортизація транспорту.
- Представлений широкий вибір автомобілів. Сервіс надає можливість використовувати машини не тільки бюджетного сегмента (Kia Rio або Ford Fiesta), але і преміум класу (Mercedes-Benz CLA).

Серед недоліків послуг каршерингу виокремлюють наступні [25]:

- Спільне використання автомобілів вимагає певної гнучкості. Не у кожного споживача є пункт прокату біля дому і тому йому доводиться добиратися до орендованого автомобіля пішки, на велосипеді, автобусі або таксі.
- Мінімальна кількість прокатних компаній, які надають дану послугу. Ця послуга з кожним днем набирає популярності, але каршерингових компаній ще не так багато.

- Каршеринг потрібно використовувати раціонально. Каршеринг простіше для тих споживачів, у яких відношення до автомобіля більше раціональне, ніж емоційне.

- Передача авто здійснюється безконтактно, але, наявна проблема з дезінфекцією транспорту. Тому на майбутнє автовиробникам варто звернути увагу на аспект дезінфекції для вдосконалення і покращення використання автомобілів. Така функція буде корисною не лише для каршерингу, а й для власного автомобіля. Як відомо, на 1 см² поверхні всередині салону машини знаходиться приблизно 3500 мікробів, що є небезпечним для життя людини [19].

Як і більшість сучасних інноваційних ідей, каршеринг потребує підтримки, зокрема, на державному рівні. На початку розповсюдження каршерингу, державна політика не завжди підтримувала зростання сектора, особливо в області оподаткування. Але провівши аналіз екологічних, економічних і соціальних вигод, виявилось, що каршеринг приносить значну користь спільноті в цілому. Тому щороку регіональні і муніципальні органи влади вводять все більше нормативних актів, спрямованих на створення більш екологічної транспортної системи. З огляду на досвід європейських країн, можна виділити три загальних напрями просування ідеї каршерингу зі сторони місцевої влади [12]:

1. Нормативно-правове регулювання. Найчастіше дане регулювання здійснюється шляхом надання пільгових місць для паркування.

2. Фінансові механізми. Європейські країни часто підтримують фінансування інноваційних сфер діяльності, розуміючи, що це вклад у розвиток міської інфраструктури.

3. Організаційна та інформаційна підтримка. Неоціненний вклад дає також організаційна та інформаційна підтримка на урядовому рівні.

Отже, шерингова економіка змушує маркетологів переглянути і переосмислити існуючі цінності «суспільства споживання». Раціональне використання речей, замість бездумного володіння, характеризується турботою про навколишнє середовище і необхідності дбайливого ставлення до обмежених

ресурсів, тому змінюються потреби споживачів та їх купівельна поведінка. Оцінюючи розвиток транспортного шерингу, можна зробити висновок про те, що популяризація екологічно усвідомленого способу життя в перспективі посилить свій позитивний вплив, однак при цьому основним фактором залишатиметься економічна перевага. Таким чином, маркетологам потрібно формувати нові пропозиції з урахуванням впливу глобальних змін у системі цінностей на поведінку споживачів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КАРШЕРИНГУ ЗАКОРДОНОМ ТА В УКРАЇНІ

Екологічно свідомі європейці давно вважають каршеринг незвичайною ідеєю. Темпи зростання за останні кілька років вражають, адже, кількість користувачів у всьому світі зросла до шести мільйонів [21]. Швидка урбанізація та індустріалізація стимулюють попит на ринку каршерингу. Станом на травень 2019 року каршеринг доступний в 59 країнах, що становить 30% усього світу [21]. Функціонує 236 операторів каршерингу в 3128 містах світу [20]. Компанія Movmi і Асоціація каршерингу об'єдналися і дослідили найбільш повний і актуальний перелік операторів каршерингу в світі (Рис 2.1).

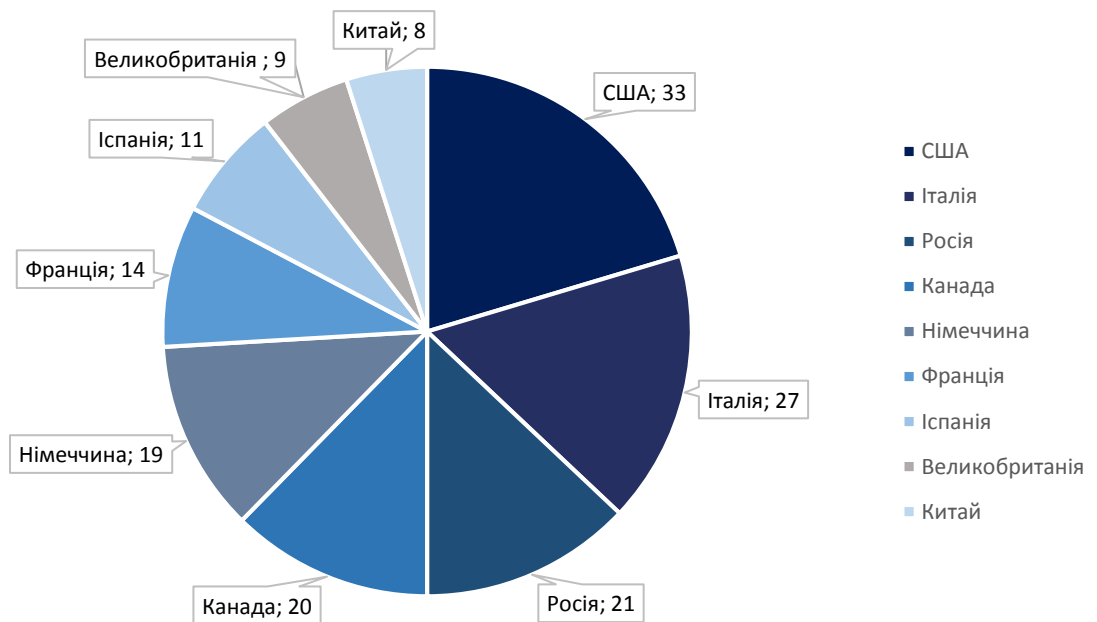

Рис. 2.1. Країни з найбільшою кількістю операторів каршерингу.

Джерело: складено автором на основі даних [21, 22, 23].

З рисунку очевидно, що за кількістю постачальників послуг каршерингу США лідирують, всього там працюють 33 провайдера. Частково це зростання пов'язане зі стимулами, які були введені урядом США. Деякі з цих стимулів діють на муніципальному рівні, інші були введені різними штатами. Прикладами є податкові пільги (штат Вашингтон), спеціальні програми, які збільшують спільне розміщення між транзитними вузлами і пунктами каршерингу (штат Каліфорнія). Наразі очікується збільшення державних і муніципальних стимулів,

особливо щодо програм, які заохочують спільне використання електрики і автомобілів в районах з низьким доходом та в сільській місцевості [22].

Згідно з дослідженням, до трійки лідерів ввійшла Італія, яка має 27 компаній на національному ринку транспортного шерингу. Каршеринг в Італії складається з міжнародних і місцевих гравців. Найбільшою пропозицією і різноманітністю послуг каршерингу на національному рівні представлений Мілан. На думку експертів, споживачів послуг каршерингу приваблює те, що у вартість оренди включена парковка на громадських стоянках [23].

Ринок каршерингу в Росії розвивається в основному у столичному регіоні. Москва неофіційно вважається світовою столицею каршерингу, оскільки, містить 20 компаній, які пропонують більше 16 500 автомобілів. Департамент транспорту Москви очікує, що в найближчі роки їх число буде збільшуватися на 5 000 автомобілів щорічно. При тому жоден міжнародний гравець ще не виходив на російський ринок каршерингу. А це означає, що ринок ділиться між двадцятьма місцевими гравцями, які змагаються за споживачів серед 12,9 мільйонів жителів столичного регіону [21].

Канада є одним з найбільш розвинутих ринків каршерингу, населення країни проживає в основному у мегаполісах (більше 85%). Прикладом може бути Ванкувер. У місті працює чотири оператора каршерингу, а споживачі послуги мають доступ до автопарку з майже 3000 автомобілів. Станом на 2018 рік майже 1/3 дорослого населення Ванкувера були споживачами послуг каршерингу, це приблизно 200 000 осіб [22].

Німеччина на даний момент є найбільшим ринком каршерингу в Європі. Всього в Німеччині налічується 25 400 автомобілів каршерингу. У порівнянні з 2019 роком, парк каршерингу в Німеччині виріс на 5200 автомобілів (+ 25,7%). Пропонують послуги каршерингу у більш, ніж 677 міст і населених пунктах. Є кілька основних причин, за якими Німеччина так швидко прийняла каршеринг. По-перше, деякі з найбільших виробників автомобілів представили власні пропозиції щодо каршерингу (Daimler, BMW). По-друге, в Німеччині унікальна нормативно-правова база, яка підтримує рішення в області екологічності.

Зокрема, у 2017 році був прийнятий Закон про каршеринг, який регулює створення паркувальних місць спеціально для каршерингу по всій території Німеччини. Закон неймовірно спрощує отримання громадських паркувальних місць для каршерингу у фіксованому місці і дозволяє місцевій владі знижувати або скасовувати плату за парковку автомобілів каршерингу [25].

У Франції найуспішніший ринок у всій Європі з більш ніж 1 млн. споживачів послуг каршерингу. В країні вигідніше розвиватись місцевим компаніям, тому що діють особливо суворі правила каршерингу, а саме, автомобілі повинні бути повністю електричними або хоча б гібридними. Якщо оператор відповідає цій умові, йому дуже легко отримати необхідні дозволи на парковку. Загалом у Франції відкриваються великі можливості для створення великомасштабних парків електромобілів [26].

Автопарк каршерингу Китаю і кількість учасників в процесі зростання. Необхідно зазначити, що Китай залишається проблемним ринком, особливо, для іноземних операторів, тому що при запуску каршерингового бізнесу виникають проблеми з жорсткими обмеженнями на номерні знаки і нестачею парковок. Китай є основним кандидатом на використання електромобілів, через високий показник забруднення повітря. У зв'язку з цим, уряд Китаю націлений на збільшення продажів електромобілів, а також обмеження на покупку бензинових автомобілів. Крім того, країна вкладає значні кошти у створення інфраструктури для зарядки електромобілів. Очікується, що при постійній підтримці з боку уряду, у вигляді політики і стимулів, китайський ринок каршерингу буде демонструвати впевнене зростання [28].

Поточне зростання каршерингу частково можна пояснити розвитком технологій і збільшеним попитом з боку споживачів на рентабельні і зручні мобільні послуги. Однак, насправді, саме сприятлива державна політика поряд з підвищенням доступності та обізнаності про послуги мобільності на вимогу стимулювала зростання каршерингу.

Уряди по всьому світу вводять правила і заходи стимулювання для збільшення використання електромобілів з метою скорочення викидів

парникових газів [44]. Компанії каршерингу, зазвичай, дуже зацікавлені в придбанні електромобілів для своїх автопарків, тому що це часто дозволяє їм отримати доступ до дозволів на парковку або до спеціальних державних субсидій (Табл.2.1).

Таблиця 2.1

Аналіз автопарку компаній каршерингу

Назва компанії	Країни діяльності	Марки автомобілей в автопарку	Двигун	
			Бензин	Електро
Zipcar	США, Канада, Великобританія, Франція, Німеччина	понад 60 різних марок і моделей автомобілів, включаючи Audi, BMW, Mini Coopers, пікапи, гібриди Prius	+	+
Share Now	США, Німеччина, Італія, Канада	Mercedes-Benz, BMW, Mini i Smart	+	+
Turo	США, Канада, Великобританія	Volkswagen, Honda, Hyundai, Ford, Subaru, Mini Cooper, Porsche, BMW, Mercedes-Benz, Land Rover	+	+
Яндекс. Драйв	Росія	Hyundai Solaris, Renault Kaptur, Volkswagen Polo, Smart ForTwo, Skoda Octavia, Mercedes-Benz, Ford Fiesta, BMW, Kia Rio, Audi	+	-
Didi	Китай, Австралія, Мексика	BAIC BJEV, BYD, Ford, Changan Automobile Group i Zotye Automobile, Chery Automobile Group, Dongfeng Passenger Vehicle, First Auto Works, Geely Auto, Hawtai Motor, JAC Motors, KIA Motors, Renault-Nissan-Mitsubishi	+	+
Ubeeqo	Франція, Німеччина, Італія, Швеція, Великобританія	Fiat, Volkswagen, Hyundai, Ford, Subaru	+	+
GetmanCar	Україна	Ravon R2, Renault Logan, Skoda Fabia, Peugeot, Ford, Hyundai	+	-

Джерело: складено автором з використанням [28, 29, 30, 31, 32, 33, 34].

У той же час, споживачі послуг каршерингу також переходять на електромобілі, тому що вартість пересування на електромобілях і традиційних

автомобілях з двигуном внутрішнього згорання однакові. Покоління міленіалів та зетів цінують позитивний вплив свого вибору на довкілля.

Слід зазначити, що на світовому ринку каршерингу працює багато глобальних компаній, у 2018 році їх налічувалося 7, а саме: Zipcar, Car2go, DriveNow, Turo, Enterprise CarShare, Ubeeqo, Hertz (Рис 2.2).

Рис 2.2. Глобальні каршерингові компанії у 2018 році.

Джерело: складено автором на основі даних [28, 35, 36, 38].

Zipcar американський оператор каршерингу, що запустився в січні 2000 року в Кембриджі. На сьогоднішній день Zipcar пропонує 30 моделей автомобілів (загальний автопарк - 8000 машин) в 500 містах. У компанії понад мільйон клієнтів. Сервіс доступний в 12 країнах (США, Австрія, Бельгія, Канада, Франція, Німеччина, Іспанія, Великобританія, Бразилія, Туреччина, Сінгапур, Японія) [30].

Car2go надає послуги каршерингу з 2008 року в 26 містах 8 країн (США, Австрія, Канада, Китай, Німеччина, Італія, Нідерланди та Іспанія). У 2017 році

Car2go була найбільшою компанією в світі з автопарком близько 14000 автомобілів та кількістю користувачів сервісу понад 3 млн. Один з найсучасніших операторів, що використовує власний додаток і спростив реєстрацію користувачів, його досвідом сьогодні користуються практично всі каршерингові компанії [35].

DriveNow розпочала каршерингову діяльність в Мюнхені (Німеччина) у червні 2011 року. Станом на жовтень 2017 року DriveNow експлуатувала більше 6000 автомобілів в дев'яти європейських країнах: Німеччина, Австрія, Данія, Швеція, Бельгія, Італія, Фінляндія, Португалія, Угорщина. Того ж року компанія досягла позначки в 1 млн. клієнтів [36].

Turo є американською каршеринговою компанією, що базується в Сан-Франциско (США). Спочатку була назва RelayRides, власники здавали в оренду свої автомобілі через онлайн-портал або додаток Turo. У 2015 році RelayRides була перейменована в Turo в спробі позиціонувати себе, як сервіс коротко- та довгострокової оренди для подорожей. Найбільш поширений у Великобританії, Нідерландах, Німеччині, США та Канаді. Станом на 2020 рік на сайті зареєстровано 14 мільйонів учасників і 450000 автомобілів [28].

Enterprise CarShare найбільша компанія з оренди автомобілів в Сполучених Штатах, що мала понад 9 000 пунктів прокату в «рідних містах» і 419 аеропортах. В 2008 році компанія зайняла 21-е місце в списку Forbes «Найбільших приватних компаній Америки». За роки існування розширила свою діяльність, включивши ринок аеропортів, і тепер обслуговує аеропорти в Сполучених Штатах, Канаді, Великобританії, Іспанії, Німеччині та Ірландії [37].

Ubeeqo – це міжнародна каршерингова компанія, яка працює в європейських країнах, а саме: Франції, Німеччині, Великобританії, Іспанії, Італії [33].

Hertz американська компанія з прокату автомобілів, найстаріша компанія в світі у цьому виду діяльності. Мала близько 10,2 тис. пунктів прокату в 150 країнах (Австралія, Канада, США, Нова Зеландія та країни Європи) [38].

В основному каршеринг активно поширюється у країнах з високим рівнем життя, з великою кількістю населення та з розвинутим конкурентним середовищем.

Економічна нестабільність та пандемія Covid-19 внесла зміни у багато сфер діяльності, зокрема, на світовому ринку каршерингу залишилося лише 5 глобальних операторів: ZipCar, ShareNow, Turo, Enterprise, Ubeequ (Рис. 2.3).

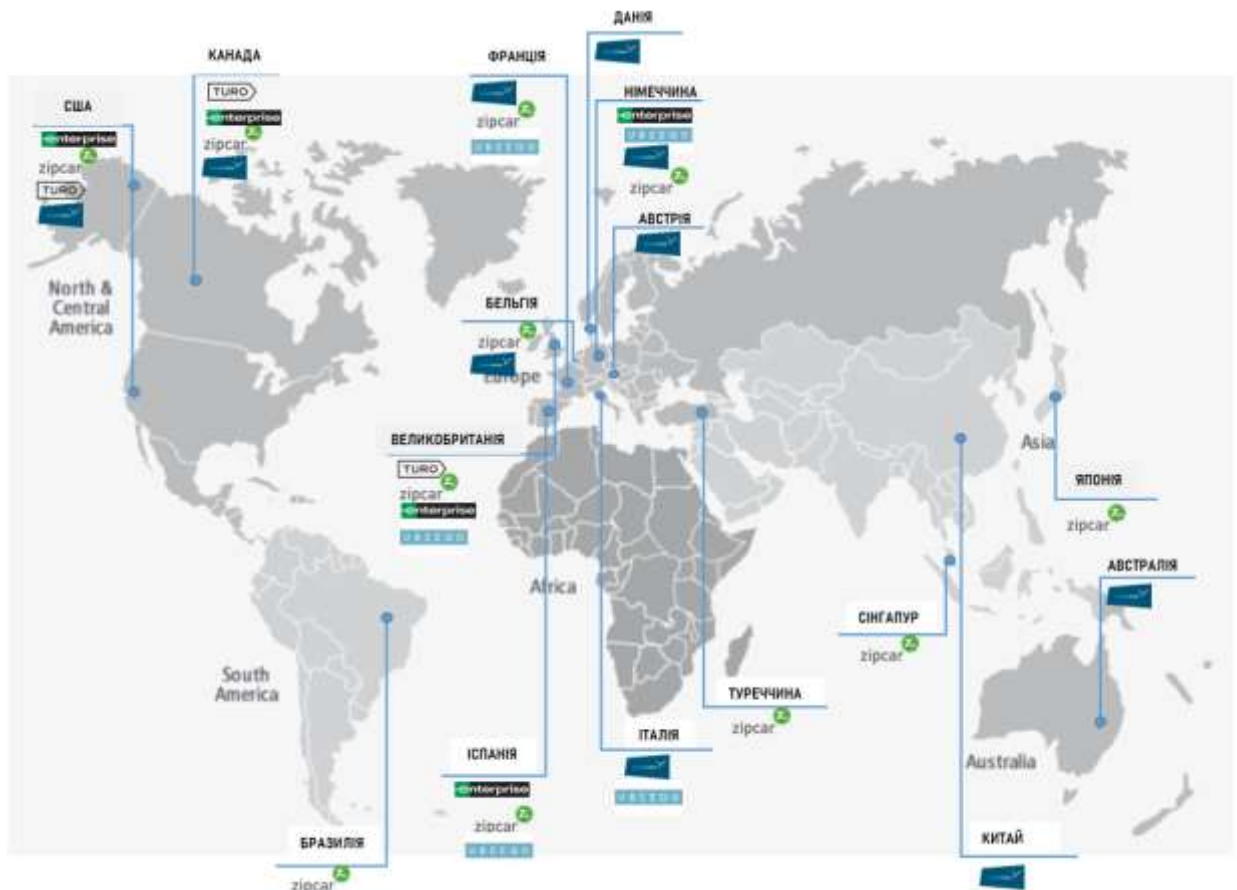

Рис. 2.3. Глобальні каршерингові компанії у 2020 році.

Джерело: складено автором на основі даних [33, 34, 37, 39].

22 травня 2020 року американська компанія з прокату автомобілів Hertz подала заяву про банкрутство через різке зниження виручки і попиту на машини на тлі пандемії Covid-19 [39].

Daimler і BMW щоб зміцнити свої позиції на ринку оголосили про своє нове спільне підприємство з мобільності, об'єднавши Car2go і DriveNow під новою назвою Share Now. Німецька каршерингова компанія, утворена в результаті злиття Car2go і DriveNow, має більше чотирьох мільйонів

zareєстрованих членів і парк автомобілів, що нараховує понад 14 000 автомобілів в 18 містах по всій Європі [29].

На російському ринку багато каршерингових сервісів збанкрутувало, а саме: EasyRide, Carlion, TimCar, «Наш каршерінг», Car5, Lifcar. Сервіс «Карусель» переорієнтувався на кікшеринг (прокат електросамокатів) [40].

В Україні каршеринг працює лише в містах-мільйонниках, а саме, у Києві, Дніпрі та Одесі. У грудні 2020 року в Івано-Франківську запровадили експериментальний клубний каршеринг IFsharing для резидентів і друзів Промприлад.Реновація [41]. Автори сервісу нещодавно створене ТОВ «Оресунд», співмешканці по коворкінгу на Промприладі. На українському ринку працюють лише дві місцеві каршерингові компанії GetmanCar та Mobilecar.

GetmanCar компанія, яка продає програмне забезпечення для шерингу; франшизи каршерингу, кікшерингу, велошерингу; бере в оренду приватні автомобілі для каршерингу [34]. Компанія присутня лише на ринку Києва та Дніпра.

Mobilecar локальна компанія каршерингу в Одесі, автопарк якої складається лише з електромобілів Nissan Leaf [42].

Тарифна сітка у кожного оператора окрема, для електромобілів максимальний пробіг за поїздку не вказано (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Тарифи на послуги каршерингу в Україні

	GetmanCar (Київ, Дніпро)	Mobilecar (Одеса)	IFsharing (Івано-Франківськ)
1 год.	75 грн. (пробіг 10 км)	200 грн.	-
2 год.	-	-	100 грн. (пробіг 25 км)
5 год.	-	500 грн.	-
6 год.	-	-	250 грн. (пробіг 80 км)
8 год.	-	700 грн.	-
12 год.	-	-	450 грн. (пробіг 180 км)
Доба	850 грн. (пробіг 100 км)	899 грн.	-

Джерело: складено автором з використанням [34, 42, 43].

В Одесі додатково надається послуга замовлення електрокару за адресою, вартість 100 грн. Бронювання в GetmanCar та IFsharing безкоштовне, в Mobilecar безкоштовно лише 10 хв.

Для підвищення культури водіння маркетологами компаній транспортного шерингу використовуються телеметричні дані, щоб обмежувати водіїв, які практикують небезпечну манеру їзди, а також цифровий скоринг (оцінка) та облік манери водіння при тарифікації, щоб заохотити найбільш відповідальних водіїв. Впровадження цифрової репутації підвищує безпеку і знижує аварійність автомобілей каршерингу. Також застосовується технологія 3D-верифікації особи водія, яка повністю блокує спроби несанкціонованого доступу до автомобіля.

На відміну від світового ринку послуг каршерингу в Україні спостерігається низький рівень розвитку даної сфери. Таким чином, можна очікувати створення нових місцевих компаній транспортного шерингу або прихід глобальних гравців, проте, виникає питання платоспроможності населення України в містах менше 1 млн. жителів та їх готовності до користування каршерингом, кікшерингом, велошерингом. Тому завдання маркетологів визначити правильний формат транспортного шерингу для обласних центрів з урахуванням поведінки споживачів та їх купівельної спроможності.

РОЗДІЛ 3. Рекомендації щодо розвитку каршерингу в містах України

В Україні, як уже вказувалося вище, наразі працює лише дві каршерингові компанії. Крім того, на українському ринку працюють європейська транспортна платформа Bolt та сервіс Kiwi, вони пропонують швидкі, зручні та доступні поїздки на авто і прокат електросамокатів. Зокрема, Bolt та Kiwi пропонують франшизу електросамокатів (кікшеринг) для міст України. На противагу, українська компанія GetmanCar пропонує франшизу на каршеринг. При цьому GetmanCar також пропонує підприємцям допомогу у запуску власного каршерингу, кікшерингу та велошерингу. Це обумовлено тим, що компанія володіє власним програмним забезпеченням для будь-якого шерингового проекту. При купівлі франшизи каршерингу GetmanCar пропонує:

- права на використання торгової марки на певній території;
- готові рішення по мобільному додатку, системі управління тарифами;
- розробку технологічних карт та їх установка в автомобілях;
- навчання персоналу та готовий бек офіс;
- страхування по загальній корпоративній програмі;
- юридична допомога в оформленні документів;
- технічна підтримка: оновлення ПЗ, програмісти 24/7, телефонія, система обліку;
- знижка на паливо, яка надана провідними провайдерами;
- реклама в інтернеті, соцмережах та виданнях;
- система безпеки від недобросовісних клієнтів [34].

Паушальний внесок становить 3000 доларів США, щомісячний внесок – 10% від обороту [34]. При тому, додатково, франчайзі несе витрати на купівлю автомобілей, вартість залежить від обраної марки.

При запуску власного каршерингу, за використання програмного забезпечення, мінімальна плата на ринку 25-30 доларів США в місяць з одного автомобіля. Разом з тим є ще оплата за сервер, сервіси розсилок, за роботу службі технічної підтримки, за модерацію, юристам, бухгалтерам, програмістам. За

оцінкою експертів, прибутковість каршерингу в Україні близько 25% річних на капітал, на середньорічну прибутковість можна вийти протягом 3-х років [46]. За 3 роки відбудеться первісна окупність проекту. Кількість автомобілів прораховується від регіону, є мінімальний старт і реальна наповнюваність. Мінімальний старт для будь-якого обласного центру складає від 20-30 автомобілей [34]. Меншу кількість не вигідно з позиції запуску повноцінного сервісу у місті. В Україні вартість нового бюджетного автомобіля, з автоматичною коробкою, починається від 310 000 грн. Поточне техобслуговування автомобіля складає 1500 грн. на кожні 10 000 км +/-, якщо без додаткових поломок.

На поведінку споживачів при виборі засобу для пересування міським простором впливають ряд переваг та недоліків транспортного шерингу (Табл. 3.1).

Таблиця.3.1

Порівняння каршерингу та кікшерингу

	Переваги	Недоліки
Каршеринг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зручно на великі відстані. 2. На користування не впливають погодні умови та пора року. 3. Широкий вибір асортименту авто. 4. Можливість протестувати різні марки автомобілів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Необхідно мати посвідчення водія. 2. Потрібно брати і залишати авто на спеціалізованих парковках. 3. Низька доступність в регіонах. 4. Процедура каршерингу прив'язана до інтернету. 5. Заборонено перевозити великі обсяги вантажу, речей і тварин (за правилами каршерингу).
Кікшеринг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Не потрібно водійських прав. 2. Маневрений, можна оминати корки. 3. Самокати можна залишати в будь-яких місця, де зручно. 4. Пристрій тримає зарядку на 45 км - можна об'їхати багато місць. 5. Легкий та доступний в управлінні. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Не комфортно у холодну та дощову пору року. 2. Їзда на тротуарі завдає небезпеку для пішоходів. 3. Не можна виїжджати за межі позначеної зони, інакше самокат блокується. 4. Підвищується рівень небезпеки при опадах. 5. Складно перевозити багаж.

Джерело: складено автором з використанням [17, 25, 45].

З огляду на переваги і недоліки зрозуміло, що кікшеринг охоплює як клієнтів з водійським посвідченням, так і без нього, при тому легкий в управлінні, що розширює коло споживачів транспортної послуги. Протягом останніх років, згідно дослідження П'ятого муніципального опитування від групи «Рейтинг» [46], інфраструктура багатьох обласних центрів України суттєво покращилася, зокрема, Тернополя, Івано-Франківська, Львова, Луцька, Вінниці, що дає змогу безпечно пересуватися тротуарами та дорогами міст на електросамокатах.

Вважаємо, що для міст з населенням менше 1 млн., кікшеринг є альтернативою каршерингу, оскільки, потребує менших затрат для початку бізнесу. Мінімальна вартість електросамоката придатного для шерингу 450 дол., вартість обслуговування відсутня, але є LTV кожного девайсу, яке складає 69 днів за розрахунками міжнародного дослідження.

Влітку 2020 року транспортна платформа Bolt та сервіс Kiwi запустили кікшеринг у Києві. Вартість розблокування електросамоката становить у Bolt – 29 грн., у Kiwi – 15 грн., 1 хвилина поїздки в робочий день у Bolt – 2.90 грн., у Kiwi – 2.50 грн., у вихідний день у Bolt – 4.90 грн., у Kiwi – 3.50 грн., оренда електросамоката на цілий день є лише у Bolt і складає 600 грн [47, 48]. Звідси, очевидно, що прокат електросамоката у Bolt для споживача виходить дорожче.

Франшиза транспортної платформи Bolt забезпечує усе необхідне для управління парком електросамокатів від незалежного оператора. Також пропонує сучасні моделі самокатів за оптовими цінами, що оснащені спеціально розробленим IoT програмним забезпеченням для прокату та White-label мобільним додатком для клієнтів. Перевагою платформи Bolt e-Scooter наявність міжнародного досвіду.

Франшиза від сервісу Kiwi по всіх питаннях пропонує лише співпрацю з їх партнерами, проте, пропонує електросамокати розроблені окремо для шерингового бізнесу.

У той же час компанія GetmanCar пропонує програмне забезпечення для бажаючих розвивати кікшеринг в містах України. Зокрема, набір інструментів

для роботи у сфері прокату електросамокатів: мобільний додаток для iOS та Android; CRM систему для роботи з клієнтами, фінансами, управління послугою і тарифами кікшеринга; налаштування білінгової системи платежів для сервісу; мовна адаптація додатку та системи управління. Наразі компанія працює над запуском власного прокату електросамокатів.

Таким чином, перед підприємцем стоїть вибір обрати франшизу чи створити власний бренд. Варто враховувати, що окрім, витрат на технічні засоби та програмне забезпечення, у випадку створення власної торгової марки, додаються витрати на маркетингову діяльність, а саме: дослідження ринку (аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища), розроблення індивідуальної маркетингової стратегії (визначення цілей, позиціонування, створення маркетингового комплексу), впровадження маркетингової стратегії (розробка річного маркетинг-плану, оцінювання ефективності проведених заходів та ІТ-системи щодо її відповідності завданням і потребам).

ВИСНОВКИ

У кінцевому підсумку, наукове дослідження дозволяє зробити висновок, що поява нових технологій, високий рівень розвитку мобільного інтернету та зміни споживчих цінностей, у сукупності, створюють сприятливі умови для розвитку шерингової економіки. Зміни в поведінці покоління міленіалів та зетів ведуть до відмови від традиційного володіння і переходу до спільного користування, що змушує перебудовувати маркетинг компаній, які працюють у сферах транспортних, туристичних, розважальних, освітніх та фінансових послуг.

Основні передумови, які сприяють розвитку економіки спільного споживання: зміна у способі мислення, зміна умов життя, зміна середовища проживання, зміна відношення до природних ресурсів. Каршеринг полягає в поліпшенні якості життя через можливість орендувати автомобіль на короткий час з похвилинною або погодинною оплатою. Виділяють три типи каршерингу, а саме: короткострокова оренда, що передбачає поїздки в межах одного населеного пункту; транспорт орендується у власників або компаній, що спеціалізуються на прокаті, через сайти-агрегатори; кооперація групою мешканців або колег з метою придбати автомобіль в спільне користування.

Проведений аналіз використання каршерингу закордоном та в Україні показав, що вітчизняний ринок лише на етапі становлення, проте, наслідує загальносвітові тенденції, зокрема, розвиток електротранспорту, створення мережових операторів, продаж франшизи.

Дослідження показало переваги та недоліки транспортного шерингу. У випадку каршерингу виявлено такі переваги даного сервісу: ефективне та економне використання транспортного засобу; зниження навантаження на навколишнє середовище; цілодобовий доступ до автомобілів; у вартість послуги включено пальне, мийка та амортизація транспорту. У випадку кікшерингу виявлено наступні переваги: не потрібно водійських прав; маневрений, можна оминати корки; самокати можна залишати в будь-яких місця, де зручно; пристрій

тримає зарядку на 45 км, можна об'їхати багато місць; легкий та доступний в управлінні. Також виокремлено недоліки каршерингу, а саме: необхідно мати посвідчення водія; потрібно брати і залишати авто на спеціалізованих парковках; низька доступність в регіонах; процедура каршерингу прив'язана до інтернету; заборонено перевозити великі обсяги вантажу, речей і тварин. У кікшерингу до недоліків віднесено: не комфортно у холодну та дощову пору року; не можна виїжджати за межі позначеної зони, інакше самокат блокується; підвищується рівень небезпеки при опадах; складно перевозити багаж.

У результаті, запропоновано для міст з чисельністю населення менше 1 млн., розвивати кікшеринг, оскільки, цей напрямок менш затратний, як при запуску бізнесу так і в поточному обслуговуванні. Інфраструктура обласних центрів України дозволяє пересуватися на електросамокатах міським простором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лоуренс Лессиг / Ремикс: Искусство и торговля процветают в гибридное экономике. URL: <https://archive.org/details/LawrenceLessigRemix/page/n13/mode/2up> (дата звернення: 18.12.2020)
2. What is Co-Living? URL: <https://www.archdaily.com/915335/what-is-co-living> (дата звернення: 18.12.2020)
3. Каршерінг: що це таке, як працює і чи є безпечним. URL: <https://ukr.media/auto/388439/> (дата звернення: 18.12.2020)
4. Kick sharing, оренда електросамокатів. URL: <https://www.getshare.tech/kick-sharing-ua.html> (дата звернення: 18.12.2020)
5. Коворкінг (Co-working). URL: <https://termin.in.ua/kovorkinh-co-working/> (дата звернення: 18.12.2020)
6. Що таке карпулінг? URL: <http://tursvit.info/shho-take-karpuling/> (дата звернення: 18.12.2020)
7. Від ідеї до втілення: що таке краудфандинг і як його опанувати. URL: <https://inspired.com.ua/ideas/tips/vid-ideyi-do-vtilennya-shho-take-kraudfandyng-i-yak-jogo-opanuvaty/> (дата звернення: 18.12.2020)
8. Henten, A. H. Windekilde, I. M. Transaction costs and the sharing economy / A. H. Henten, I. M. Windekilde // Emerald Insight INFO. – 2016.
9. Richter, C. Kraus, S. Brem, A. Durst, S. Giselbrecht, C. Digital entrepreneurship: Innovative business models for the sharing economy. / C. Richter, S. Kraus, A. Brem, S. Durst, C. Giselbrecht // Creativity and Innovation Management. – 2017. № 8.
10. Botsman, R. Rogers, R. What's Mine is Yours: How Collaborative Consumption is Changing the Way We Live / R. Botsman, R. Rogers. – London: HarperCollinsPublishers, 2011.
11. Виноградова. Е. Совместное потребление как новая экономическая модель. URL: <http://kp.vedomosti.ru/> (дата звернення: 23.12.2020)

12. Каршеринговая европейская история. URL: <https://fra.org.ua/ru/an/publikatsii/analitika/karshieringhova-ievropieis-ka-istoriia> (дата звернення: 23.12.2020)
13. Katherine Kortuma, Robert Schönduweb , Benjamin Stolteb, Benno Bockb Free-Floating Carsharing: City-Specific Growth Rates and Success Factors /Transportation Research Procedia 19 (2016) 328 – 340
14. Peer-to-peer carsharing. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Peer-to-peer_carsharing (дата звернення: 24.12.2020)
15. Уничтожит ли COVID такси и каршеринг: последствия пандемии для сектора. URL: <https://quote.rbc.ru/news/article/5ec262799a794769190b6710> (дата звернення: 27.12.2020)
16. Карантин и каршеринговый туризм. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/sharing/cmrm/5f59d14e9a794751fe891cf3> (дата звернення: 27.12.2020)
17. The benefits of car sharing. URL: <https://www.brightaroundthecorner.com/mobility/benefits-car-sharing/> (дата звернення: 27.12.2020)
18. Janine Mack, Jana Koegel, Youjin Cho/ Advantages and disadvantages of car sharing. URL: <https://carsharingefl2.wordpress.com/2015/05/12/advantages-and-disadvantages-of-car-sharing/> (дата звернення: 23.12.2020)
19. Гигиена и дезинфекция авто во время пандемии COVID-19. URL: https://market.ria.com/blog/interesting/249553/gigiena_i_dezinfekciya_avto_vo_vremya_pandemii_covid_19.html (дата звернення 28.12.2020)
20. Офіційний сайт Movmi. URL: <https://movmi.net/> (дата звернення: 23.12.2020)
21. Carsharing market & growth analysis 2019. URL: <https://movmi.net/carsharing-market-growth-2019/>(дата звернення: 23.12.2020)
22. Carsharing Market Analysis: Growth and Industry Analysis. URL: <https://www.sharedmobility.news/carsharing-market-analysis-growth-industry-analysis/> (дата звернення: 23.12.2020)
23. Каршеринговые компании в Италии. Инструкция по использованию. URL: <https://carshering.info/drugie-strany/italiya/> (дата звернення: 25.12.2020)

24. Укрепление потенциала стран Центральной Азии для разработки политики устойчивой городской мобильности в отношении инициатив по каршерингу и карпулингу. URL: <https://unece.org/fileadmin/dam/trans/doc/2020/sc1/ece-trans-sc1-inf-oct-2020-4r.pdf> (дата звернення: 23.12.2020)
25. Car Sharing Act - New Benefits for Car Sharing Offerings in Germany. URL: <https://www.whitecase.com/publications/article/car-sharing-act-new-benefits-car-sharing-offerings-germany> (дата звернення: 25.12.2020)
26. Car Sharing in France. URL: https://www.french-property.com/news/travel_france/car_sharing_covoiturage (дата звернення: 23.12.2020)
27. Car Sharing in China. URL: <https://www.statista.com/outlook/502/117/car-sharing/china> (дата звернення: 25.12.2020)
28. Офіційний сайт компанії Turo. URL: <https://turo.com/> (дата звернення 22.12.2020)
29. Офіційний сайт компанії ShareNow. URL: <https://www.share-now.com/> (дата звернення: 04.01.2021)
30. Офіційний сайт компанії Zipcar. URL: <https://www.zipcar.com/> (дата звернення: 04.01.2021)
31. Офіційний сайт компанії Яндекс.Драйв. URL: <https://yandex.ru/drive/> (дата звернення: 04.01.2021)
32. Офіційний сайт компанії Didi. URL: <https://www.didiglobal.com/> (дата звернення: 04.01.2021)
33. Офіційний сайт компанії Ubeeqo. URL: <https://www.ubeeqo.com/en> (дата звернення: 04.01.2021)
34. Офіційний сайт компанії Getmancar. URL: <https://getmancar.com.ua/> (дата звернення: 04.01.2021)
35. Car2Go. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Car2go> (дата звернення: 23.12.2020)
36. DriveNow. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/DriveNow> (дата звернення: 23.12.2020)

- 37.Офіційний сайт компанії Enterprise CarShare. URL: <https://www.enterprisecarshare.com/us/en/home.html> (дата звернення: 23.12.2020)
- 38.Офіційний сайт компанії Hertz. URL: <https://www.hertz.com/rentacar/reservation/?id=44562&refererurl=https://www.hertz.com&linktype=hzlк> (дата звернення: 23.12.2020)
- 39.Один з найбільших сервісів оренди автомобілів Hertz оголосив про банкрутство. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/odin-z-najbilshih-servisiv-orendi-avtomobiliv-hertz-ogolosiv-pro-bankrutstvo-682077.html> (дата звернення: 25.12.2020)
- 40.Не пережил 2020-й: обанкротился один из самых дешевых каршерингов. URL: <https://www.gazeta.ru/business/2020/12/08/13391899.shtml> (дата звернення: 25.12.2020)
- 41.У Франківську запускають каршеринг - IFsharing. Як це буде працювати. URL: <https://sotka.life/u-frankivsku-zapuskaiut-karsherynh-ifsharing-iak-tse-bude-pratsiuvaty/>(дата звернення: 04.01.2021)
- 42.Офіційний сайт компанії Mobilecar. URL: <https://mobilecar.com.ua/> (дата звернення: 04.01.2021)
- 43.Офіційний сайт компанії IFsharing. URL: <https://www.ifsharing.oresund.solutions/contacts> (дата звернення: 08.01.2021)
- 44.Ivanechko, N., Vorysova, T., & Monastyrskiy, G. (2021). Дослідження купівельної поведінки споживачів на ринку електромобілів України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 4 (35), 507-513. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i35.222527> (дата звернення: 04.01.2021)
- 45.Прокат электросамокатов теперь и в Тюмени: плюсы и минусы. URL: <https://moi-portal.ru/kak-zhit/671776-prokat-elektrosamokatov-teper-i-v-tyumeni-plyusy-i-minusy-/> (дата звернення: 20.12.2020)
46. Соціологічна група «Рейтинг». URL: <http://ratinggroup.ua/ru/> (дата звернення: 15.01.2021)

47.Офіційний сайт Bolt. URL: <https://bolt-ua.com/> (дата звернення: 15.01.2021)

48.Офіційний сайт Kiwi. URL: <https://www.kiwi.com/> (дата звернення: 15.01.2021)